

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DERGİSİ

SELÇUKLULAR'DA NEVRUZ KUTLAMALARI

Öğr.Gör.Dr. Seyfullah KORKMAZ*

Selçuklular zamanında coşkuyla kutlanan resmi bayramların başında *Nevruz* bayramı gelirdi. Bu günde, insanlar birbirlerini tebrik ederler karşılıklı hediyeleşirler ve hediye olarak da daha çok şeker¹ dağıtırlardı.. Hastalıklara karşı ilaç olacağı inancıyla da bu günde temiz su ile duş alırlardı².

Tuğrul Bey, 1058 (Hicrî 450) yılında Nevruz bayramı nedeniyle ordusuna izin vermiş ve bu sebeple de yanında sadece iki bin süvarilik küçük bir birlik kalmıştı³.

Selçuklu sultanları, Abbasî halifeleriyle Nevruz bayramı münasebetiyle karşılıklı hediyeleşmeye de önem verirlerdi. Sultan Tuğrul Bey, Abbasî Halifesi Kaim Biemrillah'a *Nevruz* bayramı münasebetiyle on bin Dinar para ile birlikte pek çok da değerli hediyeler göndermişti⁴.

Tuğrul Bey, 1060 (Hicrî, Şaban, 452) yılında Tebriz kuşatmasından vaz geçerek ordusuyla Besa şehrine indi. Askerlerine kar-kış geçinceye kadar Besa'da kalmalarını (kışlamalarını) emretti. Bu durum askerlere zor geldi. Askerlerin ileri gelenleri, orduya bir fersah uzaklıkta bir yerde toplanarak Tuğrul Bey'e şu haberi gönderdiler : " Sen, bizim helak olmamıza ve düşmanlarımızın amacına ulaşmasına sebep olacak iş yapıyorsun. Bu yer bizi taşımaz. Burada kendimize ve atlarımıza yiyecek bulamayız. Burada kalırsak üstümüze kar yağar, biz de soğuktan ölürüz. Bizim görüşümüz, Rey şehrine dönmemiz ve kış orada geçirmemizdir. *Nevruz gelince de istediğimiz yere gideriz.*"⁵

Tarihi kaynakların bize aktardığı bu haberler, Nevruz bayramının Selçuklu Türklerince çok büyük bir bayram ve yılın önemli bir günü olarak bilindiğini ve kutlandığını göstermektedir.

Batinîler, Sultan Sencer'in veziri Muinu'd-din Nasîru'd-devle Muhtassu'l-mülk Ebû Nasr Ahmed b. Fazl b. Mahmud el-Kaşanî'yi öldürmek için nevruz gününden faydalandılar. Yaptıkları plana göre, nevruz bayramı nedeniyle adet olduğu üzere Sultan Sencer'e iki Arap atı hediye ettiler. Sultan Sencer'in veziri de hediye edilen atların sultana layık hediyeler olup olmadıklarına bakmak için atları yanına getirmelerini emretti.. Vezir, atları gözden geçirir-

* Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Görevlisi.

- 1- Birûnî'ye göre, şekerin hediye olarak verilmesinin nedeni, şeker kamışının daha önceden bilinmeyip *Nevruz* gününde bulunmasından dolayı idi. Bk: Birûnî, Ebu Reyhan Muhammed b. Ahmed el-Birûnî el-Harizmî, *el-Âsârü'l-Bâkiye ani'l-Kurûni'l-Hâliye*, Tahkik, Eduard Sachau, Beyrut, 1923, 216 ; Idris, Muhammed Mahmud, *Rusumu's-Selacika ve Nuzumuhumu'l-İçtimaiyye*, Kahire 1983, 184.
- 2- Kalkaşandî, Ebu'l-Abbas Ahmed, *Subhu'l-Ağşa fî Sına'ati'l-İnşâ*, Kahire 1963, II, 417-420 ; Mez, Adam, *el-Hadaratü'l-İslamiyye*, Arapça'ya Çev. Muhammed Abdülhâdi Ebu Ride, Beyrut 1967, II, 294,297.
- 3- İbnü'l-Esîr, İzzü'd-din Ebü'l-Hasan *el-Kamil fi't-Tarih*, Beyrut 1979, IX, 639-640.
- 4- İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-Tarih*, IX, 244 ; Idris, Muhammed Mahmud, 184.
- 5- Sibt, İbnü'l-Cevzî, Şemsü'd-din Ebu'l-Muzaffer Yusuf b. Kızıoğlu, *Mir'atü'z-Zeman fi Tarihi'l-Ayan*, (Kayıp Uyûnu't-Tevârih'ten Naklen Selçuklularla İlgili Bölümler) Neş. Ali Sevim, Belgeler, cilt XIV, sayı 18'den ayrı basım, Ankara 1992, 91

ken de daha önceden kendini gizleyerek ahırda görevli olmayı başaran batinî şeyis, planlarına uygun şekilde 29 Safer 521 / 21 Mart 1127 tarihinde yani Nevruz gününde veziri bıçaklayarak öldürdü⁶.

Bu olaydan, Selçuklular zamanında *nevruz* gününde atların da hediye olarak verildiğini anlıyoruz.

Melikşah ve veziri *Nizamü'l-mülk*, Hicrî 467 (Miladî, 1074-1075) yılında bir rasathane yaptırarak içlerinde devrin büyük bilim adamlarından olan *Ömer b İbrahim el-Hayyamî* (Ömer Hayyam), *Ebu'l-Muzaffer İsfizarî*, *Meymun İbn Necib Vasitî* ve benzeri bilginleri bu rasathanede görevlendirdiler. Sultan Melikşah'ın verdiği talimatla rasathanedeki bilginler *Nevruz* 'u koç burcunun ilk gününe koymak ve bu günü de takvim başlangıcı yapmak suretiyle bir takvim yaptılar⁷. Bu takvime de *Melikşah* 'ın *Celalü'd-devle* sanına nisbetle *Celalî Takvimi* denildi⁸.

Selçuklu Sultanı Melikşah'ın rasathanesinde görevli, meşhur şair ve bilim adamı Ömer Hayyam, Nevruz hakkında bir eser yazmış ve bu eserine *Nevruzname* adını vermişti. Ömer Hayyam, *Nevruzname* 'sinde Melikşah devrinde (1072-1092) *Nevruz* bayramına büyük önem verildiğini yazar⁹.

Kaşgarlı Mahmud tarafından 1074 yılında yani Selçuklular döneminde yazılan *Divanü Lügati't-Türk* isimli meşhur eserde *Nevruz* kelimesi 12 Hayvanlı Türk Takvimi ile birlikte geçmiştir. Türkçe'yi ve Türk kültürünü Araplara öğretmek maksadıyla yazılan bu eserde Nevruz'un geçmesi onun Türk kültüründe köklü ve önemli bir unsur olduğuna delil sayılır¹⁰.

Büyük Selçuklular'da yılbaşı, güneşin koç burcuna girdiği gün olan Nevruz günü idi¹¹. Türkiye Selçukluları ve takiben Beylikler döneminde ve özellikle Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan zamanında Nevruz günü yılbaşı kabul edilmiş ve vergiler buna göre tanzim edilmişti¹².

Nevruz'u sadece Türkler değil diğer bir çok milletler de kutluyorlardı. Emeviler ve Abbasiler zamanında da Nevruz önemli bir bayramdı ve Nevruz vergi toplama gününün başlangıcı olarak kabul edilmişti¹³. Ebu Reyhan el-Bîrûnî(973-1048)nin anlattığına göre

- 6- Abbas İktbal, *Vizaret der Ahd-i Selatin-i Buzurg-i Selçûkî*, Tahkik, Ahmet Kemalettin Hilmi, *el-Vezaretu fi Ahd'is-Selâcika*, Kuveyt 1984, 372-382, 385; Tanrıverdi, Ebu'l-Mehasin Cemalettin Yusuf b. Tanrıverdi, *en-Nücümüz-Zahire*, Beyrut 1962, V, 226 ; Köymen, M. Altay, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Ankara 1992, V, 154.
- 7- İbnü'l-Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, X, 98; Hasan, İbrahim Hasan, *Tarihu'l-İslam*, Beyrut-Kahire 1991, V, 31.
- 8- Suter, H., " Celalî, .İA. M.E.B. yayını, İstanbul 1977, III, 59-60 ; Akgür, A.Necatî, "Celalî Takvimi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, İstanbul, 1989, 61/167-183.
- 9- Baharlı, Oraz-Polad, Eke, "Eski ve Ortaçağlarda ve Günümüzde Nevruz" *Nevruz*, Sadık Tural, Ankara 1995, 209-217.
- 10- Kafalı, Mustafa, " Türk Kültüründe Nevruz ve Takvim", *Nevruz*, 25-29.
- 11- Güzel, Abdurrahman, " Türk Kültüründe Nevruz ve Millî Birlik - Beraberlik ", *Nevruz ve Renkler*, Yay. Sadık Tural -Elmas Kılıç, Ankara 1996, 167-181.
- 12- Yuvalı, Abdulkadir, " Nevruz Bayramı ve Çarşamba Günleri ", *Nevruz*, 53- 61.
- 13- Miskeveyh, Ebu Ali Ahmed b. Muhammed, *Kitabu Tecaribi'l-Ümem*, Neş. Amedroz, Kahire, 1914-1915, II, 248.

Nevruz çok eskilerden beri kutlanmaktadır ve *Nevruz* 'un tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir¹⁴.

Nevruz Bayramı kutlamalarının Türklerden diğer milletlere de geçtiği kanaatindeyiz. Bir kısım tarihçilerin iddia ettiği gibi *Nevruz*'un İranlılardan geçtiğini kabul etmek biraz zordur. Çünkü, Selçuklu Türkleri İran'a geldikleri zaman, eski İran Devleti çoktan yıkılmıştı. Yıkılan bir devletin geleneğinin bu kadar yaygın bir biçimde Türklere geçtiği düşünülemez.

Selçuklular'ın geçmişlerinden devralıp sürdürdükleri *Nevruz* kutlamaları Beylikler ve Osmanlılar devrinde de devam etmiştir¹⁵. Türk kültürünü en canlı şekilde diriltmeyi ve yaşatmayı hedefleyen büyük Atatürk de Ankara'nın Keçiören semtinde *Nevruz* şenlikleri düzenletmiş ve bu şenliklerde kendileri de bizzat hazır bulunmuşlardır¹⁶.

İlk asırlardan günümüze kadar kutlamakta olduğumuz *Nevruz* Bayramı, Türk kültürünün önemli unsurlarından birisidir.

-
- 14- Birûnî, Ebu Reyhan Muhammed, 218. Birûnî, *Nevruz*'la ilgili olarak anlattığı rivayetler arasında şu hikayeye de yer vermiştir : "
- " ...Davud Oğlu Seleyman Peygamber, yüzüğünü kaybetmiş ve saltanatı da elinden gitmişti. Kırk gün sonra yüzüğü bulunup kendisine getirildi ve o da saltanatına tekrar döndü. Bu esnada etrafında padişahlar ve tepesinde de kuşlar toplandılar. Bunu gören Farslar, " *Nevruz Amed* " yani " Yeni gün geldi." dediler.. Böylece bu gün, *Nevruz* olarak adlandırıldı. Sonra Süleyman Peygamber, rüzgara kendisini gezdirmesini emretti. Bunun üzerine Rüzgar da Süleyman Peygamberi taşımaya koyuldu. Yolda kırlangıç, önlerine çıkarak, "Padişahım, benim yuvamda yumurtalarım var, yolunu değiştir, onları ezmek!" dedi. Süleyman Peygamber de yolunu değiştirip yere indiği zaman, kırlangıç gagasında su getirip bu suyu Süleyman Peygamberin önüne serpti ve ona hediye verdi.. Bu sebepten dolayı *Nevruz*'da su serpilir ve hediyeler verilir.. Birûnî, Ebu Reyhan Muhammed, 215. ; Maksetof, Kabil, "Ebu Reyhan el-Beyrûnî ve *Nevruz* Hakkında" *Nevruz ve Renkler*, 269-273.
- 15- Güngör, Harun, "Önasya Kültürlerinde Yeniden Doğuş ve Türkler'de *Nevruz*", *Nevruz*, 31-36.
- 16- Reşat Genç, " Açış Konuşması", *Nevruz ve Renkler*, 9-15.

BİBLİYOGRAFYA

- Abbas İkbâl, *Vizaret der Ahd-i Selatin-i Buzurg-i Selçûkî*, Tahkik, Ahmet Kemalettin Hilmi, *el-Vezaretu fî Ahd'is-Selâcika*, Kuveyt 1984.
- Akgür, A.Necatî, "Celalî Takvimi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, İstanbul, 1989, 61/ 167-183.
- Birûnî, Ebu Reyhan Muhammed b. Ahmed el-Birûnî el-Harizmî, *el-Âsârü'l-Bâkiye ani'l-Kurûni'l-Hâliye*, Tahkik, Eduard Sachau, Beyrut, 1923.
- Baharlı, Oraz-Polad, Eke, "Eski ve Ortaçağlarda ve Günümüzde Nevruz" *Nevruz*, Yay. Sadık Tural, Ankara 1995, 209-217.
- Genç, Reşat, "Açış Konuşması ", *Nevruz ve Renkler*, Yay. Sadık Tural-Elmas Kılıç, Ankara, 1996, 9-15.
- Güngör, Harun, "Önasya Kültürlerinde Yeniden Doğuş ve Türkler'de Nevruz", *Nevruz*, Yay. S. Turan, Ankara 1995, 131-36.
- Güzel, Abdurrahman, " Türk Kültüründe Nevruz ve Millî Birlik - Beraberlik ", *Nevruz ve Renkler*, Yay. Sadık Tural -Elmas Kılıç, Ankara 1996, 167-181.
- Hasan, İbrahim Hasan, *Tarihu'l-İslam*, I-IV, Beyrut-Kahire 1991.
- İbnü'l-Esir, İzzü'd-din Ebü'l-Hasan, *el-Kamil fi't-Tarih*, I-XII, Beyrut 1979.
- İdris, Muhammed Mahmud, *Rusumu's-Selacika ve Nuzumuhumu'l-İçtimaiyye*, Kahire 1983.
- Kafalı, Mustafa, " Türk Kültüründe Nevruz ve Takvim", *Nevruz*, Yay. Sadık Tural, Ankara 1995, 25-29.
- Kalkaşandî, Ebu'l-Abbas Ahmed, *Suphu'l-Ağşa fî Sina'ati'l-İnşâ*, I- XIV, Kahire 1963.
- Köymen, M. Altay, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Ankara 1992, I-V.
- Maksedof, Kabil, " Ebu Reyhan El-Beyrûnî ve Nevruz Hakkında " *Nevruz ve Renkler*, Yay. Sadık Tural-Elmas Kılıç 1996, 269-273.
- Mez, Adam, *el-Hadaratü'l-İslamiyye*, Arapçaya aktaran, Muhammed Abdülhâdi Ebu Ride, I-II, Beyrut 1967.
- Miskeveyh, Ebu Ali Ahmed b. Muhammed, *Kitabu Tecaribi'l-Ümem*, Neş. Amedroz, I-II, Kahire, 1914-1915.
- Sibt, İbnü'l-Cevzî, Şemsü'd-din Ebu'l-Muzaffer Yusuf b. Kızıoğlu, *Mir'atü'z-Zeman fî Tarihi'l-Ayan*, (Kayıp Uyûnu'l-Tevârih'ten Naklen Selçuklularla İlgili Bölümler) Neş. Ali Sevim, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992.
- Suter, H., " Celalî, .İA. M.E.B. yayını, İstanbul 1977. III, 59-60.
- Tanrıverdi, Ebu'l-Mehasin Cemalettin Yusuf b. Tanrıverdi el-Atabekî, *en-Nücümüz-Zahire*, I-XVI, Beyrut 1992.
- Yuvalı, Abdulkadir, "Nevruz Bayramı ve Çarşamba Günleri", *Nevruz*, Yay. Sadık Tural, Ankara 1995, 53- 61.